

Lausunto julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2022–2025

- 1) Väestön liikunnan ja liikkumisen terveys- ja hyvinvointivaikutukset ovat merkittäviä julkisen talouden kestävyyskannalta. Liikuntaan ja liikkumiseen panostamisella voidaan saada aikaan merkittäviä kustannussäästöjä.**
- 2) Liikuntatoimen rahoitukseen osoitettu rahapelituottojen osittainen kompensatio on erittäin tärkeä ja tarpeellinen toimenpide. Liikunnan merkitys hyvinvoinnille on niin merkittävä, että Veikkauksen tuottojen lasku on kuitenkin kompensoitava täysmääräisesti. Pitkällä tähtäimellä yhteiskunnallisesti merkittävän liikuntatoimialan rahoituksen nykytaso tulee turvata pitkäjänteisesti riippumatta tulevasta rahoitusmalliratkaisusta.**
- 3) Koronakriisin vahingoittama liikuntatoimiala tarvitsee lisätukea kuluvan vuoden aikana ja tulevina vuosina.**
- 4) Liikkumisen edistämisen resurssitarpeet tulee huomioida myös eri hallinnonaloilla muun muassa ulkoiluun, kävelyyn ja pyöräilyyn sekä sosiaali- ja terveyspalveluihin liittyen.**

Julkisen talouden suunnitelma 2022–2025 liikunnan ja liikkumisen rahoituksen näkökulmasta

Suomen talouden kokonaiskuva on muuttunut koronavirustilanteen myötä merkittävästi siitä, mikä tilanne oli syksyllä 2019 vaalikauden kehystä asetettaessa. Osana puoliväliriihen (29.4.2021) ratkaisuja hallitus päätti korottaa vaalikauden kehystä vuosille 2022–2023. Hallitus linjasi vaalikauden loppua kohden asteittain laskevan menouran siten, että menotaso jatkaisi laskua edelleen vaalikauden päättymisen jälkeenkin. Kehystä päätettiin korottaa 900 milj. euroa vuodelle 2022 ja 500 milj. euroa vuodelle 2023.

Hallituksen puoliväliriihen mukaan rahapelitoiminnan tuottojen tuloutuksen laskua kompensoidaan edunsaajille 330 miljoonaa euroa vuonna 2022 ja 305 miljoonaa euroa vuonna 2023.

Lisäksi hallitus linjasi, että jatkotyö rahapelitoiminnan edunsaajien uuden pysyvän rahoitusmallin valmistelemiseksi käynnistetään välittömästi. Tavoitteena on tehdä linjaus mallista, joka turvaa edunsaajille ennustettavan, vakaan, edunsaajien autonomian turvaavan ja riittävän rahoituksen. Työskentelyn pohjana on Liikkeen ryhmän raportti ja jatkotyö tehdään tiiviissä yhteistyössä edunsaajien kanssa. Uudistus toteutetaan vuodesta 2024 alkaen. Päätökset asiassa tehdään vuoden 2021 loppuun mennessä.

Valtion liikuntaneuvosto nostaa esiin:

1) Liikunnan ja liikkumisen terveys- ja hyvinvointivaikutukset ovat merkittäviä julkisen talouden kestävyyskannalta

Aikuisväestöstä sekä lapsista ja nuorista vain kolmasosa liikkuu terveytensä kannalta riittävästi^{1, 2}. Koronapandemia on syventänyt liikunnan ja liikkumisen polarisaatiota. Osa jo ennestään vähän liikkuvista on pandemia-aikana liikkunut aiempaa vähemmän³. Liikkumisen polarisaation syveneminen voi ilmetä tulevaisuudessa yhä useamman ihmisen toimintakyvyn laskuna ja sosiaali- ja terveyspalveluiden tarpeen kasvuna.

Koko väestön tasolla riittämätön liikunta aiheuttaa lisäkustannuksia terveydenhuollon suorien kustannusten, tuottavuuskustannusten (menetetty työpanokset), ikääntyneiden kasvavien hoivakulujen, syrjäytymisen kustannusten sekä sosiaalietuuksien lisäkustannusten osalta. Liian vähäisen fyysisen aktiivisuuden yhteiskunnallisten kustannusten on arvioitu olevan vähintään kolme miljardia euroa vuodessa⁴.

Väestön liikunnan ja liikkumisen terveys- ja hyvinvointivaikutukset ovat merkittäviä julkisen talouden kestävyyskannalta. Liikuntaan ja liikkumiseen panostamisella voidaan saada aikaan merkittäviä kustannussäästöjä.

2) Yhteiskunnallisesti merkittävän liikuntatoimialan rahoitus tulee turvata pitkjänteisesti

Valtion liikuntatoimen (OKM) määrärahoista rahoitetaan suomalaisen liikunta- ja urheilukulttuurin kannalta keskeisiä toimintoja, kuten kuntien liikuntapalveluita ja liikuntapaikkarakentamista, kansalaistointia (liikuntajärjestöt ja seurat), huippu-urheilua, liikunnan koulutusta ja tutkimusta, suurtaapahtumia sekä eri väestöryhmien fyysistä aktiivisuutta edistäviä hankkeita ja ohjelmia (Liikkuva varhaiskasvatus-, Liikkuva koulu-, Liikkuva opiskelu-, Liikkuva aikuinen-, Liikkuva perhe- ja Ikiliikkuja -ohjelmia).

Valtion liikuntatoimen määrärahat koostuvat lähes kokonaisuudessaan (91 % v. 2020) valtiontalouden kehyksen ulkopuolisista rahapelituotoista, veikkausvoittovaroista. Rahapelituottojen ennakoitiin laskevan kuluvalle kehyskaudella jo ennen koronavirusta, mutta koronaviruksen johdosta lasku on entistä suurempi.

Valtion liikuntaneuvosto näkee hallituksen puoliväliriihessä osoittaman rahapelituottojen laskun osittaisen kompensaation erittäin tärkeänä ja perusteltuna. Kompensaatiosta huolimatta, liikuntatoimen määrärahat laskevat noin 12 miljoonaa euroa vuonna 2022 ja 17 miljoonaa euroa vuonna 2023. **Valtion liikuntaneuvosto huomauttaa, että liikunnan merkitys hyvinvoinnille on niin merkittävä, että Veikkauksen tuottojen lasku on kompensoitava täysmääräisesti.** Liikunnan kaltaisista ennalta ehkäisevistä ja väestön terveyttä edistävästä palveluista leikkaaminen näyttäytyy ristiriitaiselta toimenpiteeltä ajankohtana, jolloin etenkin erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden liikkuminen on vähentynyt koronaviruksen myötä ja ennaltaehkäisevälle toiminnalle olisi yhä suurempi tarve.

Valtion liikuntaneuvosto pitää pysyvän rahoitusratkaisun tekemistä tärkeänä rahapelituotoilla rahoitettaville toimialoille. **Liikuntaneuvosto korostaa, että yhteiskunnallisesti hyvin merkittävän liikunnan toimialan rahoitus tulee turvata pitkjänteisesti riippumatta tulevasta rahoitusmalliratkaisusta.** Liikuntatoimialan rahoitusta on tulevaisuudessa perusteltua siirtää yleiskatteellisen budjettirahoituksen piiriin. **Uudessa rahoitusmallissa liikunnan rahoituksen tason on vastattava nykytasoa.**

Mikäli liikunnan rahoituksessa on välttämätöntä tehdä priorisointia, säästöjä kannattaa hakea ensisijaisesti erilaisista yksittäisistä ja lyhytkestoisista kehittämishankkeista. Monissa arvioinneissa on suositeltu siirtymistä lukuisten yksittäisten hankkeiden rahoittamisesta suurempiin, kohdennetumpiin, koordinoituihin ohjelmakokonaisuuksiin, jotka mahdollistavat vaikuttavamman ja pitkjänteisemmän kehittämistyön.^{5, 6}

Valtion liikuntaneuvosto pitää hyvin tärkeänä, että eri väestöryhmien fyysistä aktiivisuutta edistävien ja rakenteellisiin muutoksiin tähtäävien valtakunnallisten Liikkuva varhaiskasvatus, Liikkuva koulu ja Liikkuva opiskelu -ohjelmien resurssit turvataan pitkjänteisesti. Tutkimusten mukaan lasten ja nuorten liikkuminen väheni koronapandemian ensimmäisen vaiheen rajoitustoimien aikana merkittävästi erityisesti arkipäivinä. Yksi keskeinen selittävä tekijä oli koulupäivän aikaisen liikkumisen ja koulumatkaliikunnan vähentyminen. Tutkimustulokset korostavatkin koulu- ja oppilaitosympäristön merkitystä ja vaikutuksia lasten ja nuorten fyysiseen aktiivisuuteen. Toimintakulttuurin muutos vie aikaa, minkä vuoksi ohjelmatyötä on toteutettava ja resursoitava pitkjänteisesti.

Lisäksi valtion liikuntaneuvosto nostaa esille, että valtion liikuntapaikkarakentamisen avustamisen taso on tarve jatkossa vähintään säilyttää nykytasolla pelkästään liikuntapaikkaverkoston ylläpitämiseksi. Valtionavustuksen saamisella on merkittävä rooli kuntien liikuntapaikkarakentamisen hankkeiden toteutumisessa. Valtaosa kunnista arvioi liikuntaolosuhteiden kunnostamistarpeen tai korjausvelan merkittäväksi ongelmaksi omassa kunnassaan⁷.

Kuntien liikunnan rahoitus on noin 790 miljoonaa euroa vuosittain⁸ ja kuntien merkitys liikunnan rahoittajana onkin erittäin merkittävä. Sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistuksen myötä korostuu kuntien rooli ennaltaehkäisevissä toimenpiteissä, kuten kuntalaisten fyysisen aktiivisuuden tukemisessa. Valtiollahallinnossa on tärkeää tukea kuntia edellytyksiä liikkumisen edistämistyössä.

3) Liikuntatoimialaa tuettava koronakriisistä toipumisessa

Harrastustoiminta on erityisesti monille lapsille ja nuorille merkittävä hyvinvointitekijä. Koronakriisi on korostanut liikunnan harrastustoiminnan suurta merkitystä etenkin lasten ja nuorten elämässä, ei vain fyysisen hyvinvoinnin, vaan myös kaverisuhteiden ja yhteisöllisyyden näkökulmasta. Ikääntyneille ja toimintarajoitteisille liikunta on keskeistä myös toimintakyvyn säilyttämisen kannalta.

Koronaviruspandemia on heikentänyt merkittävällä tavalla liikuntatoimialan toimintaedellytyksiä. Väestön liikkumisen ja liikunnan näkökulmasta liikuntatoimialan elinvoiman ja toimintakyvyn turvaaminen on oleellista. Niin kunnat, liikunta- ja urheiluseurat, liikunnan koulutuskeskukset kuin yritykset ovat keskeisiä toimijoita siinä, että väestölle on tarjolla monipuolisia liikuntapalveluja ja -olosuhteita myös jatkossa. **Liikuntatoimialalle kohdistettu valtion tuki on ollut tärkeää, ja toimiala tarvitsee edelleen julkista tukea toipuakseen koronakriisistä.** Erityisen kovaa koronakriisi näyttää iskeneen yrityksiin, liikunnan koulutuskeskuksiin, kuntien liikuntapalveluihin sekä osaan ammattiurheilusarjoista ja urheiluseuroista⁹.

4) Ulkoilun, kävelyn ja pyöräilyn edellytysten kehittäminen tukee väestön liikkumista

Väestön fyysiseen aktiivisuuteen vaikutetaan opetus- ja kulttuuriministeriön lisäksi useiden muiden hallinnonalojen toimenpiteillä. **Liikkumisen edistämisen resursoinnista tuleekin huolehtia myös muilla hallinnonaloilla.** Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala on keskeinen liikkumisen edistämässä toiminta- ja työkyvyn näkökulmasta, sillä liikunta on tärkeä osa sairauksien ehkäisyä, hoitoa ja kuntoutusta. Liikenne- ja viestintäministeriön vastuulla on kävelyn ja pyöräilyn edistäminen. Ympäristöministeriö vastaa ulkoilun ja luonnon virkistyskäytön edistämisestä. Liikuntatoimialan yrittäjyys kuuluu työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalle. Puolustusministeriö edistää väestön fyysistä toimintakykyä osana sotilaallisen valmiuden suorituskyvyn ylläpitoa. Myös muiden ministeriöiden toimilla vaikutetaan fyysisen aktiivisuuden määrään.

Koronapandemia on nostanut korostetusti esiin haasteet ikääntyneiden ja toimintarajoitteisten liikkumisessa. Rajoitustoimet kuten fyysisen etäisyyden pito sekä tauko harrastustoiminnasta ovat vähentäneet monien liikkumista, mistä voi seurata nopea toimintakyvyn lasku. Esiin on noussut myös kotihoidon piirissä olevien ikääntyneiden erittäin rajalliset mahdollisuudet saada tukea ulkoiluun ja liikkumiseen. **Liikkumisen tukemiseen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa onkin erittäin tärkeää kiinnittää kasvavaa huomiota ja kohdentaa siihen resursseja nykyistä enemmän.**

Koronakriisi on korostanut erityisesti ulkoilun ja luonnon virkistyskäytön keskeistä merkitystä väestön liikkumisessa. Pandemiatilanteessa lähiluonnon virkistyskäyttö on yksi keskeinen tapa lisätä väestön hyvinvointia. **Luontoliikuntapaikkoihin, ulkoilureitistöihin, kansallispuistoihin sekä kävely- ja pyöräteiden kunnossapitoon ja kehittämiseen on perusteltua kohdentaa julkisia resursseja jatkossa entistä enemmän.**

Valtion liikuntaneuvoston tehtävänä on antaa lausunto julkisen talouden suunnitelmasta. Veikkausvoittovarat, joista valtion liikuntamäärärahat koostuvat lähes kokonaisuudessaan, ovat kehyksen ulkopuolisia menoja, eivätkä suoranaisesti sisälly julkisen talouden suunnitelmaan. Julkisen talouden suunnitelma sisältää kuitenkin lukuisia merkittäviä linjauksia ja resurssikohdennuksia, jotka ovat ratkaisevassa asemassa väestön fyysisen aktiivisuuden, liikunnan ja urheilun näkökulmasta. Valtion liikuntaneuvosto toimikaudella 2019–2023: www.liikuntaneuvosto.fi/valtion-liikuntaneuvosto/

¹ Kokko, S. & Martin, L. (toim.). Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2018. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:1.

² FinTerveys 2017 -tutkimus. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

³ Kantomaa, M. (toim.) 2020. Koronapandemian vaikutukset väestön liikuntaan. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2020:2.

⁴ Vasankari, T. & Kolu, P. (toim.). Liikkumattomuuden lasku kasvaa – vähäisen fyysisen aktiivisuuden ja heikon fyysisen kunnan yhteiskunnalliset kustannukset. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 31/2018.

⁵ Valtion roolin ja ohjauseinojen selkeyttäminen suomalaisessa liikunta- ja urheilukulttuurissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:40.

⁶ Rikala, S. 2013. Liikunnan hanketoiminta – ruusut, risut ja suositukset. Liikunnan hyvät käytännöt -hankkeen loppuraportti. Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä nro 6.

⁷ Liikuntaolosuhteiden strateginen kehittäminen kunnissa. 2020. Selvitys nykytilanteesta ja kehittämistarpeista. Smart-Sport/Opetus- ja kulttuuri-ministeriö.

⁸ Ala-Vähälä, T., Mäkinen, J., Lämsä, J., Pusa S. 2021. Liikunnan rahavirrat Suomessa 2018. Liikuntatieteellisen Seura ja Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus. Tutkijoilta saatu ennakkotieto. Raportti julkaistaan 1.6.2021.

⁹ Koronapandemian akuutit vaikutukset liikuntatoimialaan. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2020:1.